

Dahi şəxsiyyətlər yüksək mənəvi aləmləri, ali bəşəri və milli ideallara, ümummilliyə mənafelərə ürəkdən bağlılıqları ilə milyonların qəlbində özləri üçün möhtəşəm abidə ucaldırlar. Heydər Əliyev də özünə abidə ucaldan belə şəxsiyyətlərdəndir.

Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqı qarşısında böyük xidmətlərindən söhbət açanda ilk öncə, 1969-1982-ci illərə, onun Sovetlər birliyi dövründə respublikamıza rəhbərlik etdiyi vaxtlara nəzər yetirmək vacibdir. Həmin illərdə yaşamış dövlət və sənət xadimləri, təsərrüfat adamları, ziyalılar daim ulu öndərimizlə bağlı xatirələrində bu görkəmli şəxsiyyətin müasiri olmaqdan qürurlandıqlarını bildirir və qeyd edirlər ki, onun Azərbaycana rəhbərliyi ölkəmizin tarixində əsaslı dönüş nöqtəsi olub. O vaxta kimi Azərbaycan adlı respublika nəinki dünya, hətta ittifaq miqyasında o qədər də tanınmırdı. Halbuki, respublikamız ittifaqda zəngin yerüstü, yeraltı sərvətləri ilə seçilib. Məhz 1969-cu ilin tarixi iyul plenumunda Heydər Əliyevin respublika rəhbəri təyin edilməsi ilə Azərbaycanın tarixində sürətli inkişaf dövrü başlayıb. Qısa vaxt ərzində onun təşəbbüsü ilə mühüm sənaye müəssisələri Azərbaycanın şəhərlərində inşa edilib, təsərrüfat, elm və təhsil sahələrində qətiyyətli islahatlar həyata keçirilib.

Qəblərdə möhtəşəm abidə ucaldan dahi şəxsiyyət

Hamımızın bildiyi, lakin sadəcə olaraq qısa xronologiyayı xatırlatmaq istərdim ki, 1969-cu il iyulun 14-də keçirilmiş Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin plenumunda Heydər Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçilmişdi.

1976-cı ildə Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Siyasi Bürosunun üzvlüyünə namizəd olan H.Əliyev 1982-ci ilin dekabrında Siyasi Büronun üzvü seçilmiş və eyni zamanda SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifəsinə təyin edilmişdir. Hansı ki, bu vəzifədə işləyərkən Heydər Əliyev SSRİ-nin iqtisadi, sosial və mədəni həyatının ən mühüm sahələrinə rəhbərlik etmişdir və SSRİ məkanında bir neçə mühüm layihənin həyata keçirilməsi məhz onun adı ilə bağlıdır.

Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun və şəxsən baş katib Mixail Qorbaçovun yeritdiyi siyasi xəttə etiraz olaraq Heydər Əliyev 1987-ci ilin oktyabrında tutduğu vəzifələrdən istefa vermişdi.

Moskvada Heydər Əliyev yaxın və doğma adamlarını - əvvəlcə çox etibar etdiyi, ehtiram bəslədiyi Yuri Andropovu, sonra isə sevimli həyat yoldaşı və silahdaşı Zərifə xanım Əliyevanı itirdi. SSRİ-nin sonuncu rəhbəri Mixail Qorbaçovun Ulu Öndərə qarşı xainliyi Heydər Əliyevin qəlbində dərin yaralar açdı. Heydər Əliyevin Siyasi Büronun rəhbərliyindən uzaqlaşdırılmasının Dağlıq Qarabağın Azərbaycandan ayrılması kampaniyasının başlanğıcı ilə birbaşa əlaqəli olması heç kim üçün sirr deyil.

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə sovet qoşunlarının Bakıda törətdiyi qanlı faciə ilə əlaqədar Heydər Əliyev yanvarın 21-də Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyində bəyanatla çıxış edərək bildirmişdi ki, baş vermiş hadisələr haqqında dünən xəbər tutmuşam və təbiidir ki, bu hadisəyə laqeyd qala bilməzdim. Buraya ona görə gəlmişəm ki, böyük itkilərə səbəb olmuş faciə ilə bağlı bütün Azərbaycan xalqına başsağlığı verim. İkinci tərəfdən, bu məsələyə öz münasibətimi bildirmək istəyirəm. Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəsi Söhrab İbrahimovdan xahiş edirəm ki, mənim sözlərimi, kədərimi, başsağlığımı Azərbaycan xalqına çatdırsın. Hazırda başqa imkanım olmadığı üçün təəssüf hissi keçirirəm.

Azərbaycanda baş vermiş hadisələrə gəlincə, mən onları hüquqa, demokratiyaya yabançı, humanizmə və ölkəmizdə elan olunmuş hüquqi dövlət quruculuğu prinsiplərinə zidd hesab edirəm. Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş cinayətin, çoxlu insan qırğını ilə nəticələnən hərbi müdaxilənin təşkilatçıları və icraçılarının cəzalandırılmasını tələb edirəm.

Xalqın ağır günündə onun yanında olduğunu nümayiş etdirən Heydər Əliyevin bu addımı bütün dünyaya səs saldı. Əslində bu, Azərbaycanın milli dövlətçilik prinsiplərinin elan olunması və hədəflərinin göstərilməsi idi. Baxmayaraq ki, Heydər Əliyev o dövrdə, istər siyasi, istər iqtisadi, istərsə də mənəvi-psixoloji baxımdan daim məhdudiyətlər və təzyiqlər altında fəaliyyət göstərirdi.

Qeyd edim ki, o zaman Moskvada Heydər Əliyevin özü ilə tək-tək yoldaşlar görüşürdü. Mənim də Moskvaya səfərlərim çox olub. Hiss edirdik ki, həmin vaxt bizi təqib edirdilər. Bunu nəzərə alaraq hər şeyi gizlin etməyə çalışırdıq. Belə ki, Azərbaycanda cərəyan edən hadisələrlə bağlı məlumatları və bu ağır vəziyyətdə onun hakimiyyətə qayıtmasına çox böyük ehtiyac olduğunu xalqın istəklərini onların vasitəçiliyi ilə Heydər Əliyevə çatdırır və cavab alardıq. Hərçənd üzümüzü görməsə də buralara gəlib-gətmək, onunla əlaqə qurmaq nə qədər təhlükəli olsa da ehtiyatlı olmağı tapşırırdı.

Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, ulu öndərlə tanışlığım hardasa 1971-ci ilə təsadüf edir. O zaman gənc mütəxəssis kimi Bakı Şin zavodunda sex rəisi işləyirdim. Bakıda keçirilən 40-cı partiya konfransında ilk dəfə idi ki, belə möhtəşəm tədbirdə mən də iştirak edirdim. Respublika rəhbərinin konfransdakı maraqlı çıxışı, simasında ifadə olunan möhkəm iradə və qətiyyət, səsindəki amiranlik, natiqlik məharəti mənə valeh etdi. O, konfransda qeyd etdi ki, paytaxtımızın gözəlləşdirilməsi və ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması üçün hər bir Bakı sakini iki ağac əkib becərməlidir.

Ulu öndərin bu çağırışından sonra hər müəssisədə yaşıllaşdırma ilə əlaqədar xüsusi briqadalar yaradıldı. Paytaxtımızın hər yerində yaşıllıq sahələri salınır, o cümlədən yol kənarlarında uzunömürlü ağacların əkilməsi kampaniyaları keçirilirdi.

Qeyd edək ki, belə kampaniyalarda ulu öndər özü də iştirak edirdi. Buradan görünür ki, ölkə rəhbəri şəhərimizin ekoloji baxımdan təmizliyinə, xalqın sağlınma sənətinə vəzifəsinə vacib olan yaşıllıqların salınmasına münasibəti yüksək səviyyədədir. Bütün bunları gördükcə, ya-

şadıqca mən ulu öndərin vurğunu oldum. Hətta onu da vurğulayım ki, partiya komitəsinin rəhbəri olduğum zavoddakı kabinetimdə Heydər Əliyevin portretini də ona böyük sevgi və hörmətlə layiqli yerdə qoymuşdum.

1990-cı ildə Bakıda 20 Yanvar faciəsi törədildiyi vaxtlarda fəvqəladə vəziyyət zamanı yaradılmış komendatura Nərimanov Partiya Komitəsinin, rayon partiya komitəsinin işçiləri isə Bakı Şin Zavodunun inzibati binasına köçürülmüşdü. Həmin vaxt partiya işçiləri Heydər Əliyevin portretinə görə mənə təzyiq etdilər. Lakin mən inadımdan dönmədim, şəkli axıracan orada saxladım.

O zamanlar meydanlarda mitinqlər, xalq hərəkatları keçirilirdi. Cəbhəçilər hakimiyyət uğrunda mübarizə aparır, ölkədə özbaşınalıq baş alıb gedirdi. O cümlədən Azərbaycan Elmlər Akademiyasının zalında ölkəni idarə edən, xalqı bu ağır vəziyyətdən qurtara biləcək yeganə şəxsiyyət Heydər Əliyevin Azərbaycana qayıtması ilə bağlı yığıncaq keçirilirdi. Ətrafa göz gəzdirdim və yanımdakı yoldaşlara dedim ki, bura Heydər Əliyevin portretini də gətirmək lazımdır. Yoldaşlar bildirdilər ki, belə vaxtda o portreti tapmaq çətin məsələdir. Mən xahiş etdim o vaxt kabinetimdəki ulu öndərin portretinin götürülməsini operativ təşkil etdilər. O gündən sonra Heydər Əliyevin Azərbaycana, hakimiyyətə qayıtması təklif və tələbi ilə keçirilən izdihamlı mitinqlərdə, yığıncaqlarda daim həmin portret iştirakçıların başı üzərində olurdu.

Nəhayət, 1990-cı il iyulun 20-də xalqın ən ağır günlərində xilaskarlıq missiyasını üzərinə götürərək Bakıya qayıtdı və iki gün sonra Naxçıvana getdi.

Elə həmin ildə muxtar respublikanın əhalisi böyük uzaqgörənlik nümunəsi göstərərək görkəmli siyasətçi və dövlət xadimi Heydər Əliyevin ətrafında sıx birləşmiş, ulu öndərimizi Azərbaycan və Naxçıvan Ali Sovetinə deputat seçmişdi.

Ulu öndərimizin Azərbaycanın müstəqilliyi naminə həyata keçirdiyi tədbirlər qısa zaman ərzində öz bəhrəsini vermişdir. Həmin dövrdə Naxçıvanda Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda düşünülmüş addımlar atılmışdır.

1990-cı il noyabrın 17-də ulu öndərimizin sədrliyi ilə keçirilən Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin sessiyası tariximizdə Azərbaycan dövlətçiliyinin bərpası prosesinin həyata keçirilməsi ilə bağlı bir çox məsələlərin müzakirə olunması, ölkəmizi müstəqilliyə aparan yolda tarixi qərarların qəbul edilməsi ilə əlamətdar olmuşdur. Məhz ümummilliyet liderimiz Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə həmin sessiyada "Naxçıvan MSSR-in adının dəyişdirilməsi haqqında", "Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət rəmzləri haqqında", "Naxçıvan Muxtar Respublikasının ali dövlət hakimiyyəti orqanı haqqında" tarixi qərarlar qəbul edilmişdir.

Həmin qərarlara əsasən müstəqilliyimizin əsas atributlarından olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin üçrəngli bayrağı Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət bayrağı kimi qəbul olunmuş, Naxçıvan Muxtar Respublikasının adında "sovet" və "sosialist" sözləri çıxarılıb, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Soveti Ali Məclis adlandırılmışdır. Azərbaycan Respublikasının ali qanunvericilik orqanının Azərbaycanın dövlət rəmzləri haqqında məsələyə baxması, respublikamızın milli tarixi ənənələrinə uyğun olaraq yeni dövlət rəmzlərinin - bayrağın, gerbin, himnin qəbul olunması təklif edilmişdir.

1991-ci ilin iyulunda Heydər Əliyev SSRİ rəhbərliyinin ikiüzlü siyasətinə etiraz əlaməti olaraq Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının sıralarını tərk etdi.

Azərbaycanda 1991-ci ildə müstəqilliyin bərpasının bəyan edildiyi bir vaxtda onun qorunub saxlanması üçün qətiyyətli bir şəxsni ölkə rəhbərliyinə gətirilməsi zərurəti yaranmışdı.

1992-ci ildə xaos, anarxiya vəziyyətində olan bir ölkəyə xalqı bu çətin vəziyyətdən çıxarmaq bacarığı olan güclü bir liderin ölkə rəhbərliyinə gətirilməsi əsas şərt idi. Azərbaycan xalqı bu məsələdə ancaq ulu öndər Heydər Əliyevə güvənirdi. Xalq nicat yolunu yalnız Heydər Əliyevin hakimiyyətə tarixi qayıdışında görürdü. Elə həmin vaxtlar 91 nəfər Azərbaycan ziyalısı Naxçıvana, ulu öndər Heydər Əliyevə müraciət ünvanlamışdı. Bu müraciət bütövlükdə Azərbaycan xalqının çağırış ifadəsi idi. Həmin müraciətdə Heydər Əliyevin yeni yaradılacaq - Yeni Azərbaycan Partiyasına (YAP) rəhbərlik etməsi xahiş edilirdi.

1992-ci il noyabrın 21-də Naxçıvanda yaradılan YAP-ın təsis konfransında ümummilliyet lideri Heydər Əliyev yekdilliklə yeni partiyanın sədri seçildi.

Sonralar Azərbaycanın digər bölgələrində də YAP-a üzvlərin cəlb olunması və rayon ilk partiya təşkilatlarının yaradılması məsələsi qaldırıldı.

Gəncəbasar zonasında olduğum görə o

ərazidəki rayonlarda təşkilatçılıq mənə həvalə olundu. Hərçənd həmin illərdə o zona Azərbaycanın ən mürəkkəb ərazilərindən biri idi. Yəni bir tərəfdən cəbhəyə yaxın olması, digər tərəfdən o zonada Surət Hüseynovun hərbi birləşmələrinin hökmranlıq etməsi işin aparılmasında çətinliklər yaradırdı. Bütün bunlara baxmayaraq, var qüvvəmlə partiyanın sıralarının genişlənməsinə çalışmışam. Eyni zamanda, YAP fəaliyyətə başlayanda onun rəsmi orqanı kimi "Yeni Azərbaycan" qəzetinin buraxılması məsələsi də gündəmə gəldi. İşə başlamaq üçün zəruri avadanlıqlar, şərait, maliyyə vəsaiti lazım idi. O çətin dövrdə bütün problemlərin həllinə şəxsi müəssisəmin hesabından maliyyə dəstəyi edərək qəzetin işıq üzü görməsinə nail olduq.

Yaxşı xatırlayıram ki, ulu öndərin doğum günü münasibətilə gözəl bir park salmaq təşəbbüsü ilə Nizami rayonu ərazisində münasib, uyğun bir yer müəyyənləşdirdik. O zaman mən Yaşıllaşdırma Trestinə rəhbərlik edirdim. Deyərdim ki, şəhər rəhbərliyi və kollektivimizin səyi nəticəsində qısa müddətdə ulu öndərin adına layiq gözəl, yaraşığı bir park yaratdıq. Ulu öndər Heydər Əliyev parkın açılışını edərkən orada bir ağac da əkdirdi. Ağacı əkəndə məni çağıraraq dedi ki, bilirəm bu yaşıllıqlar çox zəhmət bahasına başa gəlib, ona görə deyirəm bünövrəsi qoyulan hər hansı bir işi tamamlamaq və qorumaq lazımdır. Təbii ki, mən çox məmnun oldum və bu işə daim nəzarət edəcəyimizə söz verdim.

Dünya tibb elminə əvəzolunmaz töhfələr vermiş böyük oftalmoloq-alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın adına 6 hektardan çox ərazisi olan istirahət parkının salınması məqsədilə ulu öndərlə tez-tez görüşərdük. Əraziyə gəlir, görülən işlərlə maraqlanır, tövsiyələrini verirdi. 2000-ci ildə parkın açılışında ulu öndər Heydər Əliyev iştirak etmişdi. İndiki kimi yadımdadır, açılış mərasimində ölkə rəhbəri ömür-gün yoldaşı Zərifə xanımın heykəlinin qarşısında onu xatırlayarkən kövrəlmiş, gözləri dolmuşdu.

Mərasimdə ulu öndərə müraciət edərək Bakının ən görkəmli yerində "1000 çinarlı Heydər Parkı" yaratmaq təşəbbüsünü irəli sürmüşdüm. Təəssüflər olsun ki, bu arzumu gerçəkləşdirmək mümkün olmadı və mən ulu öndərin ruhu qarşısında borcumu yerinə yetirə bilmədim.

Fəxrlə demək istəyirəm ki, Heydər Əliyev kimi dahi ilə ünsiyyətdə olmaq şərəfinə nail olmuş bir insan kimi özümü xoşbəxt sayıram.

Eyvaz HÜMBƏTOV,
Nizami Rayon Ağsaqqallar
Şurasının sədr müavini.